

Φυσικός νόμος είναι αὐτός ὁ αἰώνιος, ἐμπνεόμενος καὶ ἐπιβλαβόμενος εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ δοθέντος αὐτῷ λογικοῦ. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος τοῦ φυσικοῦ νόμου εὐκόλως συνάγεται καὶ ἐκ τῶν προειρημένων· διότι, ἐπειδὴ τῶν πράξεων ἡ ἠθικότης παγάζει ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς λογικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, νόμος λοιπὸν φυσικὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις ἐπιστηρίζεται εἰς αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν λογικότητα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐπομένως, ὅστις προστάττει πράξεις συμφώνους μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἠθικότης τῶν πράξεων εἶναι οὐσιώδης, ὅθεν καὶ ἀμετάβλητος, φανερόν ὅτι καὶ ὁ φυσικὸς νόμος εἶναι ἀμετάβλητος καὶ αἰώνιος. Ὁ φυσικὸς νόμος κατ' ἄλλο δὲν διαφέρει τοῦ αἰωνίου, εἰ μὴ καθότι δὲν ἔχει, ὡς ὁ αἰώνιος, τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ πρὸ αἰώνων, ἀλλ' ἐν χρόνῳ ἐμπνέεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ λογικοῦ. Δὲν πρέπει ὁμῶς νὰ συγχέωμεν τὸν φυσικὸν νόμον μὲ τὸ φυσικὸν δίκαιον· διότι φυσικὸν δίκαιον λέγεται κυρίως ἡ ἐπιστήμη τῶν φυσικῶν νόμων.

Θεῖος θετὸς νόμος εἶναι καὶ ἐκεῖνος, ὅστις δίδεται μὲν ἐκ Θεοῦ, ὡς εἶναι αἱ γραπταὶ θεαὶ ἐντολαί, δὲν κοινοποιεῖται ὁμῶς εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, πλὴν οὐδὲ ἐμποδίζεται ὑπ' αὐτοῦ τοιοῦτοι νόμοι εἶναι, παραδείγματος χάριν, οἱ ἀπαγορεύοντες τινὰ ἐρώματα, καὶ διατάττοντες τινὰς τελετάς. Ὁ θεῖος θετὸς νόμος δύναται νὰ ᾖ καὶ φυσικὸς ἐκ μέρους τῆς ὕλης, ἡγουν, ὅταν προσάξῃ πρᾶγμα ἥδη ὀρισμένον καὶ ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ νόμου, ὡς τὸ τιμᾶν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα.

Ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι λέγονται ἐκεῖνοι, οἵτινες δύνανται νὰ τεθῶσιν ὑπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, δηλαδὴ, Συνόδου γενικῆς, ἐπαρχικῆς, ἢ ὑπὸ ἀνθρώπου τινὸς ἔχοντος νομίμως ἐκκλησιαστικὴν νομοθετικὴν δύναμιν.

Πολιτικὸς νόμος λέγεται τέλος πάντων, ὁ τιθέμενος ὑπ' ἀνθρώπων ἐχόντων νομίμως πολιτικὴν δύναμιν, ἡγουν ὑπὸ βασιλέων, ἡγεμόνων, κτλ. Εἶναι δὲ ὁ πολιτικὸς νόμος ἔγγραφος προσταγὴ εἰς τοὺς πολίτας περὶ τῶν πρακτέων καὶ μὴ πρακτέων (1). Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι κινουῦνται εἰς τὸ πράττειν ὑπὸ ἡδονῆς καὶ λύπης· ἐκεῖνα δὲ, πρὸς ἃ κινουῦνται, δὲν εἶναι πάντοτε σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ μὲ τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν καὶ ὠφέλειαν, ἐντεῦθεν οἱ πολιτικοὶ νόμοι εἶναι ἀναγκαῖοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ συζῶσι καλῶς καὶ ἀσφαλῶς. Ἐντεῦθεν ἔτι συμπεραίνεται, ὅτι οἱ νομοθεταὶ πρέπει νὰ προτρέπωσι μὲν εἰς τὴν ἀρετὴν τοὺς θέλοντας νὰ ὑπακούωσι, νὰ ἐπιβάλλωσι δὲ ποινὰς εἰς τοὺς παραβάτας τῶν νόμων. Αἱ τιμωρίαι δὲ αὗται, διὰ νὰ ἔχωσι δύ-

(1) Καὶ γὰρ ὁ νόμος ἐστίν, ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν, λόγος ὀρισμένος κατ' ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως, μηνύων πῶς δεῖ πράττειν ἕκαστα. (Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. πρὸς Ἀλεξάνδρ. Κεφ. α'.)